

Aradan yüzyıl geçti. Filmleri çekiliyor bir bir. Canlı tanığı kalmadı. Yaşadıkları yerler değişti, tanınmaz hale geldi. Gazete küpürleri, yazılmış ve edit edilmiş anılar, romanlar, çoğu poz verilerek çekilmiş fotoğraflar var. Bunların gerçekleşmiş olanla bağlantısı, yazarların, çekenlerin, okuyanların, bakanların tahayyülüyle bağlantısından zayıf kalıyor, muğlaklaşıyor. 1960'larda Arabistan Lavrını'sının ([Lawrence of Arabia](#)) ve 2015'te Çöl Kraliçesi'nin ([Queen of the Desert](#)) filmleri çekildi. Kahire, Şam, Bağdat ve Arabistan'da 20. yüzyılın başında, Müslümanların arasına nasıl fitne tohumu ekildiği söylenmiyor filmlerde tabii ki.

Bu Müslümanların durmaksızın Müslümanlara saldırdığı dindaş kavgasının daha eski örnekleri de var. Modern versiyonunun başlangıcını, -kökleri iki yüzyıl geriye de gitse- 18. yüzyıl sonuyla 19. yüzyıl başında İstanbul'daki sarayda, Osmanlı hanedanlığının içinde aramak gerekir. Dört yüzyıllık bir çerçevede bakıldığında, İngilizlerin 20. yüzyıl başında yürüttükleri istihbari ve kışkırtıcı etkinlikler çok da önemli olmayan ayrıntı haline geliyor.

Hem Arabistan Lavrını'sı hem Çöl Kraliçesi, medyatik aktördü. Gazetelerde haberleri, boy boy resimleri çıkardı. Haklarında anlatılanların ne kadarının efsane ne kadarının gerçek olduğu zamanlarında bile belirsizdi. İstanbul'dakilerin yönlendirmeleri değilse de zımni onayı ve desteği değilse de göz yumması olmadan ne yapabilirlerdi bilemiyorum. Ne Arabistan Lavrını'sı ne de Çöl Kraliçesi'ne fazla önem atfetmek gerekir. Haklarında söylenenlerin, çekilen filmlerin makul dramatik uyarlamalarla gerçeği yansıttığını düşünmek yanıltıcı olur. Ama Çöl Kraliçesi'nin Müslümanların arasında başörtüsü taktığından ve hem Arabistan Lavrını'sının hem de Çöl Kraliçesi'nin Müslümanlarla "selamünaleyküm" - "aleykümselem" biçiminde selamlaştıklarından kuşkulanan için neden yoktur.

Selamlaşmanın her türü güzeldir; "merhaba", "günaydın", "nasılsın", "ne haber", "hey" ... Hatta söze bile gerek yoktur, saygı ifade eder biçimde başın hafif öne eğilmesi, gördüğünü belirtmek için görünmek istercesine bir elin kaldırılması ya da sade bir gülümseme de yeterlidir. Bunların arasında "selamünaleyküm" bir başka güzel gelir Müslümana.

* * *

En yaygın gözlenen iktisadi olgulardan biri, etkin denetim olmaması halinde kötünün iyiyi kovmasıdır. Kötü para, iyi parayı kovar. Daha tehlikeli davranan, daha güven vereni kovar. Kötü mal, iyi malı kovar. Kötünün iyiyi kovma durumlarının listesi uzadıkça uzar.

Para, onu para yapan biçimiyle kendisini oluşturan materyalden daha değerlidir. Taklit edilebiliyorsa denetimin etkin olmadığı koşullarda insan, sahte para yapıp kullanmaya eğilimlidir.

Denetimsiz finansal piyasalarda tehlikeli davranan biri varsa piyasa onun üzerinden işler ve bizzat piyasa tehlikeli hale gelir.

Varsayalım ki bir malın bir 10 liralık kötü versiyonu bir de 100 liralık iyi versiyonu var. Bunlar birbirlerinden ayırt edilemeyecek ambalajlara konabilirler. Başlangıçta piyasada yalnızca iyi mal olsa fiyat 100 liradır. Biri çıkıp araya iyisiyle aynı ambalajda kötü mal karıştırırsa alınan mal iyi de çıkabilir kötü de. Bu durumda fiyat, ortalamaya göre 100 liranın altına düşer. İyi mal üretenlerden bazıları, düşük fiyatla iyi mal üretilmediğinden dolayı piyasadan çekilir, bazıları da kaliteyi düşürür ve kârlı olduğundan yeni kötü mal üreticileri türer. Fiyat daha da düşer. Fiyat düştükçe ortalama mal daha da kötüleşir. Ta ki fiyat 10 lira olup piyasadaki tüm mallar kötü mal olana kadar.

Taklidi ayırt edilemez her biçim için geçerlidir bu “kötü iyiyi kovar” ilkesi. Selam vermek için “selamünaleyküm” demek ve böyle selam alındığında “aleyküm selam” diye selama karşılık vermek bir selamlaşma biçimidir. Bu biçimin özgün içeriği de bu biçimde selamlaşanların mümin Müslüman olmasıdır. Bu selamlaşma biçiminin Müslümana daha bir güzel gelmesi bundan dolayıdır. Lakin bu biçim kolaylıkla taklit edilebilir.

* * *

Rahmetli anneannem yaşamı boyunca 28 kere Kuran indirdi, yani Kuran’ı başından sonuna

kadar 28 kere okudu. Arapça konuşmasını bilmezdi. Anlamazdı ama Arapça annesinin diliydi. Arapça yazıyı rahat ve uygun telaffuzla okurdu. Babası orduda sıhhiyeciymiş. Bir elinde altı parmak olduğu için "Altıparmak" derlermiş ona. Neşteri kullanmadığı zaman serçe parmağıyla ek altıncı parmağı arasında tutarmış. Anneannem yüzük parmağı sanki serçe parmağıymış, serçe parmağı sanki ek altıncı parmakmış gibi yapıp gösterirdi. Saklamaya gerek yok, özlüyorum açıkçası anneannemi. Babası Müslümanların canını, ırzını ve malını korumak için Yemen'e gittiğinde tanıyıp evlenmiş anneannemin annesiyle. Sonra birlikte memlekete gelmişler. Ordunun babasına verdiği, üzerinde doğum, ölüm, nikah gibi önemli günlerin yazılı olduğu Kuran'ı anneannem gözü gibi saklardı.

Arabistan Lavrınısı da Çöl Kraliçesi de diğer İngiliz, Fransız, Alman, Amerikan görevlilerin hemen hepsi de Müslüman değildi, olmadılar da. Yerlilerin bir bölümü bunlarla bir olup Müslümanlık adına, anneannemin babası ya da annesi gibi mümin Müslümanlara saldırdılar. Hani espriye vuracak olursam kafir oldukları sır olmayan ve Müslümanların arasında münafıklık yapan ecnebilerle bir olup mümin Müslümanlara karşı cihat ilan edenlerin de hakkını vermek gerekir. Müslümanların alimleri -ta Gazali'nin zamanında bile şikayet edildiği üzere- cuma, başörtüsü, namaz, oruç, alkol almamak gibi bir çok biçimsel gösterge konusunda münafıklar kadar titiz davranmıyor. Savaş ilan eder gibi bağıra çağıra "selamünaleyküm" diyeceklerine içten bir gülümsemeyle, dostane bir el hareketiyle ya da sıcak bir "merhaba"yla selamlıyorlar. Nerede kaldı bunların Müslümanlıkları? Bu kadar latife yeter. "Selamünaleyküm" bir biçimdir ve taklit edilebilir. Günlük kullanımı yaygınlaştıkça 100 liralık malın 10 liraya düşmesine benzer biçimde içten kullanımı azalır ve kötüye kullanımı kural haline gelir. Ta en baştan "selamünaleyküm"ü güzel bulmayanlar için bu bir sorun değildir aksine istenen bir şeydir. Ya mümin Müslüman için?

Sorun Arabistan Lavrınısı'nda, Çöl Kraliçesi'nde ya da diğer istihbaratçılarda, kışkırtıcılarda değildir. Onlar işlerini yapıyorlar. Sorun asıl "selamünaleyküm"ü, başörtüsünü, cumayı ve benzeri biçimsel, taklit edilebilir şeyleri Müslümanlığın göstergesi sayan anlayış ve tapınırcasına kendini bunlara kaptıran ruh halindedir. Bu anlayış ve ruh hali yaygınlaştıkça Müslümanlar birbirlerine daha sıklıkla ve daha şiddetli biçimde düşerler.

* * *

Aynı söz, farklı koşullarda tamamen farklı anlamlara gelir. “Adalet mülkün temelidir” sözü eskiden çok farklı bir anlama geliyordu, şimdi çok farklı bir anlama geliyor. Eskiden egemene bir tavsiyeydi şimdi sıradan yurttaşa bir uyarıdır. Şimdi “mülk” dediğimde belli bir yerin ya da maddenin tüzel ya da gerçek bir kişiye ait olmasının bir hukuk düzeni içinde güvenceye alındığı anlaşılıyor. Eskiden belli bir coğrafi bölgedeki her şeyin ve herkesin bir egemenin iradesine tabi olmasını sağlayan düzendi, mülk; adalet de egemen dışında hiç kimsenin ya da hiç bir grubun diğerlerinden çok daha güçlü olmamasıydı. Bir bölgede hüküm sürebilmek için adalet temeldi. Şimdiyse adalet hukuk kurallarının herkese aynı biçimde uygulanması anlamına geliyor ve mülk sahipliğinin güvencesini böyle bir adalet sağlıyor.

20. yüzyılda ister kendisini sosyalist olarak niteleyen ülkelerde olsun ister diğer ülkelerdeki sosyal demokrat ya da sosyalist iktidarlarda olsun sosyalistlerin temel kaygusu, mülkiyet ve haklar üzerine yasal düzenlemelerdeydi. Bu yaklaşım, egemenlik sorununu gözlerden ırak tuttu. Üretim araçlarının devlet mülkiyetine geçmesi, egemen bir sınıfın varlığını ya da oluşmasını engellemedi. Yasal düzenlemelerle egemenliğin işçi sınıfına ya da ulusa verilmesi yalnızca sözde kaldı. Pratikte egemenlik, ulusal boyutta küresel sermaye süreçleriyle içli dışlı olan bir zümrenin, küresel bakıldığında -1980'lere kadar gittikçe daha güçsüzleşse de- bir sermayedar zümrenin elinde kaldı. 1980'den sonra olup biten de ortada. 21. yüzyılda, özde öncesiyle aynı olan bir sosyalistlik, mülkiyeti ikincil sorun kılıp kamunun oluşmasına odaklanarak gelişebilir.

Kamu düzeni, her insanın kendisiyle, doğayla, diğer insanlarla ve toplulukla ilgili etkinliklerini birbiriyle uyumlu bir düzen içinde gerçekleştirmesi durumunda hissedilir olur. Yasalar ve devlet düzenlemeleri, kamu düzeni için yeterli değildir. Meşru gücü kullanan devlet ve topluluğun içindeki her insana uygun olmasını sağlayan kamu, birbiriyle ilişkilidir ama birbirinden farklıdır. Aynı yasalarla işleyen bir devlet, kamunun varlığında başka sonuçlar verir, yokluğunda başka sonuçlar. Neoliberal dönemde söylemde devlet

güçsüzleştirilip -her ne demekse artık- birey güçlendirilirken pratikte kamu çökertilip devletler güçlendirildi. Kamu denetimine tabi olmayan devletlerin, devlet mülkiyetini esas bile alsalar tek tek yurttaşlara değil tahakküm ilişkilerinin oluşturulup güçlendirilmesine güvence sağladığı, açıkça görüldü. Kitle üretiminin maddi koşulları, işçi sınıfı örgütleriyle piyasa ve devletin kamu denetiminin olanağını sundu. 21. yüzyılda bu maddi koşullar kökten değişti. Artık var olan koşullar, piyasaya çalışanların doğrudan kamunun oluşmasını hedeflemesinin olanağını sunuyor.

* * *

Ne alakası var şimdi kamunun “selamünaleyküm”le?

Kamu başta mülkiyet ve haklar olmak üzere sıradan insanın, günlük yaşamında karşılaştığı her türlü düzenlemenin oluşumunda etkin biçimde söz sahibi olması ve uygulamaları denetlemesiyle oluşur. Kamu bir kez oluştu mu tek tek insanların söz sahibi olmasını da denetlemesini de destekler. Kamu, beklemekle öyle kendiliğinden oluşmaz, ancak etkin sosyalist varlık sayesinde kurulup geliştirilebilir. Sosyalistler, kamunun oluşumunu hedeflerken anti-sosyalistler, sosyalistlik karşıtları, onu yıkmaya ve bir daha oluşmasını engellemeye çalışır. Kamu oluştuğunda bir yandan mümin Müslümanların pratiklerinin güvencesi olurken; diğer yandan Müslüman olmadan Müslüman görünmeyi, münafıklığı teşvik etmemekle kalmaz, tersine kamu denetimi münafıklığı boşa çıkarır.

Sosyalistin Müslüman ya da Müslümanın sosyalist olması konusunda üç anlayış bulunuyor; imkansız, zorunlu ve olabilir. İmkansızlık anlayışına göre ne sosyalist Müslüman olabilir ne de Müslüman sosyalist. Zorunluluk anlayışı, birincisi Müslümanın zorunlu olarak sosyalist olduğu, ikincisi sosyalistin -farkında olmasa bile zımnen- Müslüman olduğu biçiminde iki yönden değerlendirilebilir. Her iki anlayış da insanı hem sosyalistlikten hem de Müslümanlıktan saptırır. Uygun anlayış, bazı sosyalistlerin Müslüman olduğu bazılarının olmadığı ve bazı Müslümanların sosyalist olduğu bazılarının olmadığı biçimindeki olabilirlik anlayışıdır.

Türkiye’de zorunluluk anlayışını 24 Ocak 1980’le başlayıp hala süren ve kamuyu çökerten Darbe ülke çapında sistematik biçimde dayattı. Diğer bir çok illet gibi münafıklığın yaygınlaşmasını sağladı. Bu koşullarda başta “selamünaleyküm” olmak üzere bir çok güzellik, saflığını yitirdi. Hoş bu “selamünaleyküm”, Allah’ın emri de değildir. Ayrıca soramadan edemiyorum; içten “merhaba”nın suyu mu çıktı? Arapçadır, etimolojik olarak “ferahlıkla”, “geniş geniş” anlamına gelir.

* * *

Merhaba...